

[DOI:10.26104/NNTIK.2023.67.71.039](https://doi.org/10.26104/NNTIK.2023.67.71.039)

Алиханов А.А., Гыязов А.Т.

**САНАРИПТЕШТИРҮҮ ШАРТТАРЫНДА МАМЛЕКЕТТИН КОРКУНУЧ
БУЛАКТАРЫНЫН КӨЗ КАРАШЫНАН ЭКОНОМИКАЛЫК КООПСУЗДУКТУ
КАМСЫЗ КЫЛУУНУН ТЕОРИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

Алиханов А.А., Гыязов А.Т.

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ С ПОЗИЦИЙ ИСТОЧНИКОВ УГРОЗ
ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ**

A. Alikhanov, A. Gyuazov

**THEORETICAL FOUNDATIONS OF ENSURING ECONOMIC
SECURITY FROM THE STANDPOINT OF SOURCES OF THREATS TO
THE STATE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION**

УДК: 338+004

Бул изилдөө өлкөнүн жана региондордун масштабында санариптештирүү процессин ишке киргизүү менен байланышкан, коомдун саясий жана социалдык институттарына маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын таасиринин өсүшү менен, өлкөнүн жаңы технологиялык муунун сапаттуу жана тез өстүрүү зарылдыгы менен байланышкан бир катар экономикалык коопсуздукту камсыз кылуу чараларын кароого багытталган. Кыргызстандын экономикасында санариптик трансформация шарттарында экономикалык ишмердүүлүктү башкаруунун сапатына карата жаңы талаптар пайда болууда. Ар бир мамлекетте өнүгүүнүн азыркы этабы интернеттин акыркы технологияларын жана өндүрүштү интеграциялоону, ошондой эле экономиканын реалдуу секторун компьютердик тиркемелер менен колдоо үчүн жалпы санариптик трансформациянын факторлорун эске алууну талап кылат. Инновация жана санариптештирүү менен байланышкан артыкчылыктар кыйла актуалдуу болуп саналат, айрыкча инновациялык өнүгүү стратегияларын ишке ашырууда жаңы мамилелер абдан чектелген. Макалада автор тарабынан Кыргыз Республикасынын экономикалык коопсуздугун камсыз кылууга карата санариптештирүү шарттарында ушул коопсуздукту мониторингдөөнүн, баалоонун жана башкаруунун илимий-методикалык камсыздоосун өркүндөткөн автордук мамилени иштеп чыгуу келтирилген. Теориялык негиздерди иштеп чыгуу жетишсиз, албетте санариптештирүү жана экономикалык коопсуздукка байланышкан коркунучтар шартында инновациялык өнүгүүнүн категориялары үчүн концептуалдык платформанын жоктугу. Макалада мамлекеттин санариптик трансформациясынын фокусунда экономикалык коопсуздуктун Заманбап концепциясын жана аны башкаруу максаттары үчүн колдонуу мүмкүнчүлүгүн түшүнүүгө аракет жасалган. Негизги жыйынтык экономикалык коопсуздук коркунучтар жөнүндөгү илим тарабынан колдоого алынган маалымат жана таанып-билүү комплекси катары ишканалары башкарууну өнүктүрүү келечеги жөнүндө божомол менен байланыштуу.

Негизги сөздөр: экономика, санариптештирүү, инновация, технология, экономикалык коопсуздук, коркунучтар, атаандаштык, туруктуу өнүгүү.

Настоящее исследование направлено на рассмотрение целого ряда мер обеспечения экономической безопасности, связанных с запуском процесса цифровизации в масштабах страны и регионов, с ростом влияния информационно-коммуникационных технологий на политические и социальные институты общества, с необходимостью качественно и быстро вы-

растить новое технологическое поколение страны, способное состязаться на глобальном уровне за собственные передовые разработки. В условиях цифровой трансформации в экономики Кыргызстана возникают новые требования к качеству управления экономической деятельностью. Современный этап развития в любом государстве требует учета факторов всеобщей цифровой трансформации, для поддержки последних технологий интернета и интеграции производства, а также реального сектора экономики с компьютерными приложениями. Связанные с инновациями и цифровизацией преимущества являются в значительной степени актуальными, в особенности при реализации стратегий инновационного развития бывают весьма ограничены новые подходы. В статье автором приведена разработка авторского подхода к обеспечению экономической безопасности Кыргызской Республики, усовершенствованное научно-методическое обеспечение мониторинга, оценки и управления данной безопасностью в условиях цифровизации. Недостаточная проработка теоретических основ, и конечно отсутствие концептуальной платформы для категорий инновационного развития в условиях цифровизации и связанными с ними угрозами экономической безопасности. В статье предпринята попытка осмысления современной концепции экономической безопасности и возможности ее применения для целей управления в фокусе цифровой трансформации государства. Основной вывод связан с предположением о перспективе развития управления предприятием как информационно-когнитивного комплекса, экономическая безопасность которого поддерживается наукой об угрозах.

Ключевые слова: экономика, цифровизация, инновации, технологии, экономическая безопасность, угрозы, конкуренция, устойчивое развитие.

At the present stage, the threat to economic security is especially high in the context of digitalization, which increases the impact of negative factors on economic security. Digitization is fundamentally changing the security context, making new technologies available but requiring the development of their infrastructure. In the case of technological leadership, the state gets the opportunity to significantly strengthen economic security and ensure its high level in the long term. In the article, the author examines the theoretical aspects of organizing economic security in the context of digitalization, as well as the delayed introduction of digital technologies, which strategically undermines economic security, making the state especially vulnerable to the influence of the noted negative factors of this security. The article attempts to comprehend the modern concept of economic security and the possibility of its applica-

tion for management purposes in the focus of the digital transformation of the state. The main conclusion is connected with the assumption about the perspective of the development of enterprise management as an information and cognitive complex, the economic security of which is supported by the science of threats.

Key words: economy, digitalization, innovation, technology, economic security, threats, competition, sustainable development.

Азыркы этапта экономикалык коопсуздукка коркунуч санариптештирүү шартында өзгөчө жогору, бул экономикалык коопсуздукка терс факторлордун таасирин күчөтөт. Санариптештирүү коопсуздуктун контекстин түп-тамырынан өзгөртүп, жаңы технологияларды жеткиликтүү кылат, бирок алардын инфраструктурасын өнүктүрүү зарылдыгын жаратат. Технологиялык лидерлик болгон учурда, мамлекет экономикалык коопсуздукту олуттуу чындоо жана узак мөөнөттүү келечекте анын жогорку деңгээлин камсыз кылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Бирок, санариптик технологияларды кеч киргизүү стратегиялык жактан

экономикалык коопсуздукка доо кетирип, мамлекетти бул коопсуздуктун айрым терс факторлорунун таасирине өзгөчө алсыз кылат.

Экономикалык коопсуздуктун келип чыгуучу коркунучтары экономиканын ар кандай субъекттеринин кызыкчылыктарынын карама-каршылыктарынан келип чыгат, карама-каршылыктар социалдык-экономикалык иштин башка субъекттеринин кызыкчылыктары менен дайыма эле дал келбегендиктин эсебинен түзүлөт. Кандай максаттарды көздөгөнүнө жараша, мамлекет, бизнес, коом же жеке адам болобу, ошол эле жагдайлар (түзүлгөн кырдаалдар) терс же жагымдуу, ошондой эле экономикалык коопсуздуктун факторлору же шарттары катары каралышы мүмкүн. Бул так экономикалык коопсуздук шарттары, башкача айтканда, бир "чыпкасы" катары кызмат менен чектеп, жалпы, тигил же бул себептерден улам пайда болуу коркунучун баалоо үчүн маанилүү болуп саналат.

1-сүрөт. Санариптик технологияларды массалык түрдө колдонуунун тобокелдиктери жана коркунучтары.

1-сүрөттө биз санариптик технологияларды массалык пайдаланууда, башкача айтканда массалык роботтоштурууда, биотехнологияларды өнүктүрүүдө жана Кыргыз Республикасында жасалма интеллектти колдонууда коопсуздук объектисине таасир этүү мүмкүндүгүн билдирет.

Экономикалык коопсуздук мамлекеттин эгемендүүлүгүнүн, анын нормалдуу иштешине жана өнүгүшүнө жөндөмдүүлүгүнүн милдеттүү шарты болуп саналат. Кыргыз Республикасынын экономикалык коопсуздуктун камсыз кылуунун ченемдик-укуктук негизин Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен бекитилген 2021-жылдын 20-декабрындагы №570 Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздуктун Концепциясы түздү [1].

Экономикалык коопсуздуктун негизи жана аны камсыз кылуу чаралары негизинен контекст менен аныкталат. Кыргыз Республикасынын чарбалык системасынын заманбап контексти, дүйнөнүн башка өлкөлөрү сыяктуу эле, төртүнчү өнөр жай революциясы менен байланышкан. Бул революциянын активдүү катышуучусу Кыргыз Республикасы болуп саналат – бул үчүн Кыргыз Республикасынын Коопсуздук Кеңешинин 2018-жылдын 14-декабрындагы чечими менен жактырылган «Санариптик Кыргызстан - 2019-2020» санариптик трансформация Концепциясы негиз салган [2].

Ушуга байланыштуу санариптештирүү шартында мамлекеттин экономикалык коопсуздуктун түшүнүгүн жана маңызын кайрадан карап чыгуу зарыл.

Азыркы адабияттарда мамлекеттин экономикалык коопсуздугунун көптөгөн илимий чечмелөөлөрү бар, анын ар кандай компоненттерин чагылдырат.

1-таблицада келтирилген экономикалык коопсуздуктун илимий чечмелөөлөрү мамлекеттин коркунуч булактарынын позициясынан системалаштырыл-

ган, ошондой эле экономикалык коопсуздукту камсыз кылуу боюнча аларга тиешелүү чаралар ачылган. Ошондой эле, санариптештирүү шарттарында анын ар бир бөлгүчүнүн призмасы аркылуу экономикалык коопсуздуктун маңызына автордун көз карашы келтирилген.

1-таблица

Экономикалык коопсуздуктун компоненттери жана мамлекеттин коркунуч булактарынын көз карашынан аны камсыз кылуу чаралары, ошондой эле санариптештирүү шарттарында аларды кайра карап чыгуу

Мамлекеттин экономикалык коопсуздук компоненттери	Экономикалык коопсуздукка коркунучтар (мамлекеттин коркунуч булактары)	Мамлекеттин экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу чаралары	Санариптештирүүдө экономикалык коопсуздукту кайра карап чыгуу
Мамлекеттин туруктуу өнүгүүсү	социалдык-экономикалык өнүгүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү чектөө	туруктуу өнүктүрүү максаттарын ишке ашыруу (ТӨМ) – БУУнун ТӨМ 17	ТӨМ «индустриялаштыруу, инновация жана инфраструктура» коюлушу жана маанилүү мааниси
Глобалдык атаандаштык-экономиканын жөндөмдүүлүгү	дүйнөлүк атаандаштык	экономиканы модернизациялоо жана аны инновациялык өнүктүрүү	санариптик атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн пайда болушу жана мааниси
Мамлекеттин экономикалык өсүшү	экономикалык кризистер	экономикалык кризис – башкаруу	жогорку технологиялык экономикалык өсүшкө артыкчылык берүү
Финансылык туруктуулук жана мамлекеттин бакубаттуулугу	каржылык көбүк	экономикадагы финансылык тобокелдиктерди башкаруу	келечектеги санариптик каржыны түзүү жана өнүктүрүү
Экономиканын өзүн-өзү камсыздоосу	ата-мекендик ишкердин төмөндөшү, импортко көз карандылык	экономикада системалуу импортту алмаштыруу	билим жана технологиялык эгемендүүлүктүн маанисин жогорулатуу
Мамлекеттин укуктук туруктуулугу	укуктук талаанын туруксуздугу, укук бузуулар	мамлекеттик саясаттын туруктуулугу, укук коргоо	коопсуздукту камсыз кылуунун жаңы формасы катары киберкоопсуздуктун пайда болушу

Булак: автор тарабынан түзүлгөн.

Көңүл буруп, мамлекеттин экономикалык коопсуздугунун ар бир бөлүгүн кененирээк карап чыгалы.

Ошентип, *биринчи компонент*: мамлекеттин туруктуу өнүгүүсү, бул экономиканын өсүшүн жана натыйжалуулугун камсыз кылуу кызыкчылыктарын, социалдык прогресстин кызыкчылыктарын жана жашоо сапатын жогорулатууну, ошондой эле айлана-чөйрөнү коргоо кызыкчылыктарын системалуу сактоо менен анын тең салмактуу өнүгүшүн билдирет. Бул компонент В.Ю. Жданов, Л.Б. Винничек, Е.К. Карпунина, С.С. Моисеев, Т.В. Бакалова, Н.В. Полуянова, А.С. Молжан, А.П. Ануфриева, А.Ш. Долгирев, И.А. Холчева жана А.Е. Кисова сыяктуу авторлордун эмгектеринде ачылган.

Социалдык-экономикалык өнүгүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн бардык чектөөлөрү мамлекеттин коркунуч булагы катары иш алып барат, бул учурда конкреттүү коркунучтардын ар түрдүүлүгүнүн арасында жаратылыш ресурстарын экспорттоо стратегиясын ишке ашырууну белгилей кетүү керек, ал алардын түгөнүшүнө жана келечек муундардын мурасын азайтууга алып келет. Ошондой эле, өнөр жайга адистешкенде өзгөчө жогору болгон экономикалык өсүштүн экологиялык чыгымдарына көңүл буруу керек. Коом-

дун көз карашы боюнча, мамлекеттин экономикалык коопсуздугуна негизги коркунуч катары билим берүү жана саламаттыкты сактоо чөйрөсүндөгү абалдын начарлашын көрсөтүү зарыл. Мисалы, ПООЯ-19 пандемиясы жана ага каршы күрөшүү үчүн киргизилген чектөөчү чаралар саламаттык сактоо системасын жана бүтүндөй коомду туруксуздаштырат.

Санариптештирүүнүн мамлекеттин экономикалык коопсуздугунун курамдык бөлүгү катары туруктуу өнүгүүгө тийгизген таасири карама-каршы келет. Бир жагынан, санариптик технологиялар туруктуу өнүгүүгө олуттуу салым кошот. Телемедицина жана медициналык кызмат көрсөтүү процессин автоматташтыруу каражаттары (дарыгерге электрондук катталуу жана оорулуу күндөрдү алыстан жазуу) АИА-19 пандемиясындагы вирустук коркунуч менен күрөшүүгө чоң салым кошууда. Коронавирустук чектөөлөрдөгү санариптештирүүнүн аркасында ишканалар кызматкерлерди кыскартуунун ордуна алыскы жумушка которушту.

Экинчи жагынан, автоматташтыруу жумуш орундарындагы социалдык чыңалууну күчөтөт, анткени жумушчулардан жаңы – санариптик компетенттүүлүктү өздөштүрүүнү талап кылат. Бул ошондой

эле жумушсуздук тобокелдигин жогорулатуу жана жумушчуларды кайра даярдоону талап кылып, айрым кесиптердин жоголушуна алып келет. Ошондой эле төртүнчү өнөр жай революциясы социалдык теңсиздиктин жаңы формасын – санариптик ажырымды пайда кылды.

Экинчи компонент: экономиканын глобалдуу атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү, аны менен дүйнөлүк рыноктордо ата мекендик ишкердиктин позицияларынын болушу жана ишенимдүүлүгү, ошондой эле чет өлкөлүк аналогдорго салыштырмалуу анын жагымдуулугун камсыз кылуучу Ата Мекендик продукцияда атаандаштык артыкчылыктардын болушу түшүнүлөт.

Үчүнчү компонент: мамлекеттин экономикалык өсүшү. Башка өлкөлөр жана жалпысынан дүйнөлүк чарба системасы экономикалык өсүштү көрсөткөндүктөн, экономиканын өзүнүн өсүшү мамлекеттин экономикалык коопсуздугун сактоо үчүн, дүйнөлүк чарба мамилелеринин аутсайдери болуп калбаш үчүн жана экономикалык көз карандысыздыгын жоготпош үчүн керек.

Төртүнчү компонент: мамлекеттин финансылык туруктуулугу жана бакубаттуулугу, аларды коомго жана мамлекеттик аппаратка карата колдонуу максатка ылайыктуу. Коом үчүн каржылык туруктуулук жана жыргалчылык кирешенин жогорку деңгээлин жана анын өсүшүн, айрыкча калктын сатып алуу жөндөмүнүн жогорулашын билдирет. Мында инфляция жана жумушсуздук маанилүү ролду ойнойт. Мамлекеттик аппарат үчүн финансылык туруктуулук жана бакубатчылык бюджеттин тартыштыгын жана мамлекеттик карызды алгылыктуу деңгээлде кармап туруу менен байланышкан.

Мамлекеттин экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу чаралары экономикадагы каржылык тобокелдиктерди башкаруу менен байланышкан. Келечектүү чаралардын катарында ойлонулган монетардык саясат, жумушсуздук жана инфляция менен күрөшүү, бюджеттик кирешелердин негизинде бюджеттик системанын бардык деңгээлдериндеги мамлекеттик бюджеттердин чыгаша бөлүгүн түзүү, ошондой эле мамлекеттик карыздын Олуттуу өсүшүнөн баш тартуу.

Санариптик төлөм каражаттарын пайдалануу менен электрондук соода-сатык, анын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу, анын калктын басымдуу бөлүгү үчүн азык-түлүк жана анын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу наркын төмөндөтүүгө мүмкүндүк берет. Бирок, эмгек рыногу үчүн электрондук сооданы өнүктүрүүнүн кесепеттери белгисиз жана карама-каршылыктуу. Бир жагынан, соода залдарынын азайышы жана чекене жана дүң соода кызматтарын көрсөтүү процессин автоматташтыруу жумушсуздукту жаратат. Ошол эле учурда товарларды берүү пункттары жана электрондук сооданын сорттоо-логистикалык

борборлору жаңы жумуш орундарын түзүүдө.

Электрондук төлөмдөр системасы калктын жана бизнестин каржысын пландаштырууну өркүндөтүүгө, ошондой эле кредиттөө тобокелдиктерин натыйжалуу башкарууга мүмкүндүк берет. Ошону менен бирге санариптик каржынын өзү коопсуздукту камсыз кылууга муктаж. Мисалы, криптовалюталар каржы рынокторун туруксуздаштырат, ал эми электрондук каржы кабинеттери акча уурдоодон сактануу үчүн коргоого муктаж. Ушуга байланыштуу, мамлекеттин экономикалык коопсуздугун камсыз кылууга толук багытталган санариптик каржыны өнүктүрүүнү башкарууга мамиле кылуу зарыл.

Бешинчи компонент: экономиканын өзүн-өзү камсыздоосу. Бул жерде экономика азык-түлүккө, аскердик-өнөр жай комплексинин продукциясына, фармацевтикалык продукцияга, медициналык жабдууларга жана саламаттык сактоо кызматтарына жана башкаларга өтө маанилүү продукцияга болгон ички суроо-талапты кыйла деңгээлде (идеалдуу-дээрлик толугу менен) канааттандырууга жөндөмдүү болушу керектиги жөнүндө сөз болууда. Бул компонентке Е.Н. Александрова, Д.В. Рябинников, А.А. Кузгун, В.В. Краснова, А.А. Дрындал жана А.Р. Фаресова сыяктуу изилдөөчүлөрдүн эмгектеринде көңүл бурулган.

Мындай учурда мамлекеттин коркунучунун булагы катары ата мекендик ишкердиктин төмөндөшү жана анын натыйжасында импортко көз карандылык чыгат. Ааламдашуу, эл аралык соода эркиндиги жана ДСУнун гүлдөп турган мезгилинде улуттук экономиканы оптималдаштыруу түрүндөгү артыкчылыктарды камсыз кылган фридрейдердик саясат жана Эмгекти Эл аралык бөлүштүрүү принциби азыркы учурда натыйжалуулугун жоготту.

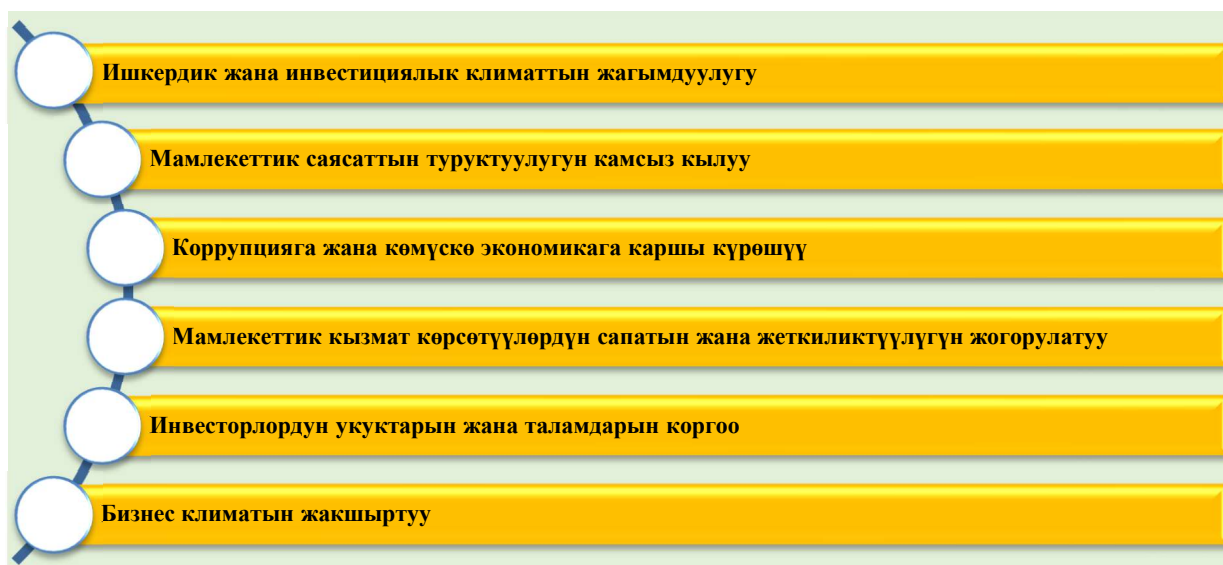
Алар стратегиялык багыттагы продукциянын импортуна, анын ичинде күчтүү көз карандылыкты жаратты. Эл аралык санкциялардын катаалдануу шарттарында импортко көз карандылыкка жол берилбейт, анткени ал мамлекетте тартыштык коркунучун жаратат. Бул продукциянын рынокторунда ата мекендик ишкердиктин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жана рыноктук позициясын жоготуу мамлекеттин экономикалык коопсуздугуна олуттуу коркунуч келтирет.

Мамлекеттин экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу чаралары экономикадагы импортту системалуу алмаштыруу менен байланышкан. Улуттук рынокторду чет өлкөлүк ишканалар ээлеп алгандыгынын белгилери байкалгандыктан, бул рыноктордо көрсөтүлгөн ата мекендик ишканаларды өнүктүрүүнү колдоо боюнча барган сайын олуттуу чараларды ишке ашыруу зарыл. Санариптештирүү шартында каралып жаткан экономикалык коопсуздугун компонентин кайра карап чыгуунун натыйжасында билимдин жана

технологиялык суверенитеттин маанилүүлүгүн жогорулатуу менен байланышкан анын маңызына автордук көз караш түзүлдү.

Алтынчы компонент: мамлекеттин укуктук туруктуулугу. Ал укуктук мамлекеттин калыптанышын жана өнүгүшүн, ченемдик-укуктук талааны модернизациялоону жана социалдык-экономикалык жана

илимий-техникалык прогресстин натыйжасында мамлекеттик институттарды өнүктүрүүнү камтыйт. Бул компонент М.М. Бегичев, А.В. Власов, К.Ю. Автонова [5], Н.Г. Гаджиев, С.А. Коноваленко, М.Н. Трофимов [6], И.А. Малаев, Л.Я. Смирнова, В.В. Чекмаев сыяктуу окумуштуулардын басылмаларында бөлүнүп каралган.

1-сүрөт. Мамлекеттин экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу чаралары.

Санариптештирүүнүн шартында экономикалык коопсуздуктун каралып жаткан компонентин кайра карап чыгуунун натыйжасында мамлекетте коопсуздукту камсыз кылуунун жаңы формасы катары киберкоопсуздуктун калыптанышы менен байланышкан анын маңызына автордук көз караш түзүлдү. Санариптештирүүнүн мамлекеттин укуктук туруктуулугуна тийгизген таасири талаштуу. Бир жагынан, санариптештирүү мамлекеттин ченемдик-укуктук камсыздоосуна өзгөртүүлөрдү киргизүүнү талап кылат, бирок бул өзгөрүүлөр жылмакай болушу керек.

Санариптештирүү ошондой эле укук бузууларды аныктоо жана алдын алуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Мисалы, санариптик каржы көмүскө экономика жана коррупция менен күрөшүүгө өбөлгө түзөт, ал эми машина менен көрүү (мисалы, автомобиль жолдорундагы эреже бузууларды видеофиксациялоо) укук коргоо органдарынын ишин жөнөкөйлөтөт. Экинчи жагынан, жеке маалыматты, программалык камсыздоону жана санариптик технологияларды киберкылмышкерлердин чабуулдарынан коргоо зарыл.

Киберкоопсуздук жалпы мааниде санариптик маалыматты сактоонун ишенимдүүлүгүн (телекоммуникациялык инфраструктуранын жана жабдуулардын үзгүлтүккө учурашынан улам маалыматтардын жоголушун алдын алуу), ошондой эле аны уурдоодон, бурмалоодон жана жок кылуудан коргоону камтыйт. Мамлекеттик масштабда киберкоопсуздукту камсыз

кылуу калкка жана ишкердикке маалыматты сактоонун санариптик каражаттарына, анын ичинде электрондук мамлекеттик кызматтарга мүмкүнчүлүк берүү жана жетүү мүмкүнчүлүгүн берүү жана бул маалыматтын узак мөөнөттүү келечекте сакталышына кепилдик берүүнү камтыйт.

Берилген адабияттын мазмундук анализи анын бардык компоненттерине мүнөздүү болгон анын эң маанилүү универсалдуу өзгөчөлүктөрүн аныктоого мүмкүндүк берди. Бул сапаттарга туруктуулук, алдын ала айтуу, автономия, көз карандысыздык, ошондой эле өнүгүү потенциалын ачуу кирет. Бул тема боюнча адабияттардын көптүгү экономикалык коопсуздук маселелери жана анын теориялык базанын ишенимдүүлүгүн иштелип жогорку даражасын алып келет.

Бирок, экономикалык коопсуздуктун айрым компоненттери боюнча колдо болгон басылмалардын көпчүлүгү топтолгон илимий билимдерди чачкан жана мамлекеттин экономикалык коопсуздугунун маңызы жөнүндө бирдиктүү көз караштын жоктугунун себеби болуп саналат. Бул анын изилдөөсүн татаалдаштырат, анткени анын предметтик аймагынын чек аралары бүдөмүк болуп калат. Ошондой эле, жарыяланган эмгектердин көпчүлүгү санариптештирүү менен байланышкан азыркы контексттин өзгөчөлүктөрүн эске албастан, экономикалык коопсуздукту жалпы элдик көрүнүш катары карашат. Бул тезисте жогоруда өткөрүлгөн топтолгон билим системалаштыруу жана

санариптештирүү шартында экономикалык коопсуздукту кайра карап чыгуу адабияттардын белгиленген жетишсиздигин жоюуга мүмкүндүк берет.

Сүрөттөлгөн компоненттердин ар бири мамлекеттин экономикалык коопсуздугунун ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Мунун негизинде, концепцияга, ошондой эле жогоруда келтирилген адабият булактарына таянуу менен, бул диссертацияда автордун төмөнкү аныктамасы сунушталат. Мамлекеттин экономикалык коопсуздугу деп анын технологиялык контекстти эске алуу менен туруктуу өнүгүү, глобалдык атаан даштыкка жөндөмдүүлүк, экономикалык өсүш, финансылык туруктуулук жана бакубатчылык, өзүн-өзү камсыздоо (импортко көз карандысыздык) жана укуктук туруктуулук жаатындагы дараметин жана дараметин ачуу сунушталат.

Литература:

1. Концепция 2021-жылдын 270-декабрындагы Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук концепциясы [Электрондук ресурс]. - Кируу режими: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430815> (дата обрац.: 08.01.2023).
2. Концепция национальной безопасности Кыргызской Республики, утвержденная Указом Президента Кыргызской Республики от 20 декабря 2021 года № 570 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430815> (дата обращения: 08.01.2023).
3. Концепция цифровой трансформации "Цифровой Кыргызстан 2019-2023", одобренная решением Совета безопаснос-

ти Кыргызской Республики от 14 декабря 2018 года №2 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://www.gov.kg/sto-range/2020/12/files/program/12/kontseptsiya_tsifrovoy_transformatsii_tsifrovoy_kyrgyzstan_2019_2023.doc (дата обращения: 08.01.2023).

4. Абдрахимов, А.С. Влияние легализации (отмывания) доходов, приобретенных незаконным, преступным путем, на экономическую безопасность Кыргызской Республики / А.С. Абдрахимов // Студенческий форум. – 2022. – № 18-3 (197). – С. 5-10.
5. Агеева, О.А. Специфика обеспечения экономической безопасности в условиях цифровизации / О.А. Агеева, Н.К. Кучукова, Ю.Д. Матыцына. // Вестник университета. – 2022. – № 4. – С. 100-106.
6. Бегичев, М.М. Теневая экономика в контексте угроз экономической безопасности государства / М.М. Бегичев, А.В. Власов, К.Ю. Автомонова // Путеводитель предпринимателя. – 2022. – Т. 15. – № 2. – С. 44-50.
7. Гаджиев, Н.Г. Теневая экономика как фактор дестабилизации экономической безопасности государства / Н.Г. Гаджиев, С.А. Коноваленко, М.Н. Трофимов // Теневая экономика. – 2021. – Т. 5. – № 3. – С. 167-182.
8. Краснова, В.В. Теоретические аспекты продовольственной безопасности в контексте обеспечения экономической безопасности государства / В.В. Краснова, А.А. Дрындак // Вестник Донецкого национального университета. Серия В. Экономика и право. – 2021. – № 3. – С. 194-202.
9. Алиханов А.А., Гыязов А.Т. Траектория распространения и основные критерии экономической безопасности государства. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2022. №. 10. С. 101-104